

Формування та функціонування економічних кластерів агропромислового виробництва

Давлетханова О.Х., к.е.н., доцент

Уманський національний університет садівництва

В умовах глобалізації традиційне ділення економіки на сектори або галузі втратило свою актуальність, оскільки жодна країна не може бути конкурентоспроможною у всіх галузях. Світовий досвід управління економікою свідчить, що сучасне високотехнологічне виробництво може базуватися лише на процесах інтеграції: горизонтальної, регіональної, вертикальної. Інтерес до дослідження цих процесів пов'язаний з тим, що в умовах зростання конкуренції підприємства самостійно або при підтримці держави інтегруються в групи (кластери – форма сітьової структури міжгосподарської взаємодії), які розглядаються ними як інструмент прискореного підвищення конкурентоспроможності.

В контексті проблеми кластеризації підприємств під кластером розуміють квазіінтегровану структуру, що включає юридично незалежні компанії, не має суттєвої ринкової власті, проте в якій здійснюється контроль над управлінням активами цих підприємств. Іншими словами, до кластеру можуть входити підприємства, спеціалізовані в конкретному секторі виробництва і локалізовані географічно.

Сьогодні кластерний підхід в управлінні активами підприємств набуває в Україні все більшу популярність. Взаємодія невеликих підприємств в межах кластера завдяки можливості встановлення довірливих відносин призводить до успішної реалізації сумісних проектів, виконуючи їх в єдиній мережі постачальників і збуту, формуючи єдині стандарти якості продукції кластера і, як наслідок, із учасників кластеру – ефективні підприємства.

Відповідно до теорії системного аналізу економічних систем кластер (як економічна система) визначається його складом (учасники, що входять до

кластеру – елементи кластеру), структурою (сукупність інформаційних, управлінських, технологічних тощо зв'язків між учасниками кластеру – причинно-наслідкові зв'язки і порядок взаємодії) і функціями. Таким чином, ефективне функціонування кластера потребує розв'язання задачі визначення його складу та структури – задача управління складом та структурою агропромислового кластера.

Механізм управління агропромисловим кластером – це взаємопов'язана сукупність організаційно-технічних, організаційно-економічних, фінансово-економічних форм, методів і способів прийняття управлінських рішень щодо використання потенціалу кластеру, що сприяє максимальному досягненню стабілізації, нарощуванню темпів розвитку, ефективності діяльності кластеру в цілому та зростанню його конкурентоспроможності.

В економіці організацій загальноприйнятим підходом до визначення оптимального розміру організаційної системи є: 1) існує ринок як система обміну прав власності; 2) економічні агенти об'єднуються в організаційні системи, що взаємодіють на ринку; 3) економічні організаційні системи – компроміс між трансакційними і організаційними витратами, які визначаються "витратами на координацію" всередині організації і зростають із збільшенням її розміру. Трансакційні витрати перешкоджають ринку замістити собою організаційну систему, а організаційні витрати – організаційній системі замістити собою ринок. Отже, основна ідея задачі управління складом агропромислового кластеру полягає в тому, що оскільки і трансакційні, і організаційні витрати залежать від його розміру та структури, то теоретично мають існувати оптимальні параметри кластеру, при яких досягається рівновага тенденцій заміщення його ринком і навпаки.

Під структурою кластеру в задачі розуміється сукупність стійких зв'язків між учасниками. Це є інформаційні, управлінські та інші зв'язки, включаючи відносини підпорядкованості та розподілу прав прийняття рішень.

Основними типовими структурами економічних систем є: 1) вироджена структура, в якій відсутні будь-які зв'язки між учасниками; 2) лінійна

структура, при якій підпорядкованість учасників має вигляд "дерева" (кожний учасник підпорядкований одному учаснику більш високого рівня ієрархії); 3) матрична структура, в якій деякі учасники можуть бути підпорядкованими кільком учасникам, що знаходяться або на одному з ним рівні, або на різних рівнях ієрархії; 4) сітьова структура, в якій потенційно існують зв'язки між всіма учасникам, деякі з яких актуалізуються, породжуючи із виродженої структури лінійну або матричну, на період розв'язання задачі, що встала перед системою, і руйнуються (повертаючись до виродженої структури) до моменту появи нових задач.

Агропромисловий кластер має сітьову структуру, оскільки в ньому можуть виникати і подвійна підпорядкованість, і міжрівнева взаємодія, і сітьова взаємодія, тобто це сукупність апріорі рівноправних учасників, в якій можуть виникати часові ієрархічні та інші структури, що визначаються системою задач, які необхідно розв'язати.

Упорядкованість взаємодії та механізм управління у сітьовій структурі виникають в результаті необхідності спеціалізації, що дозволяє ефективно розв'язувати конкретні задачі. Ефективність і трансформація структур обумовлена існуючими і, відповідно, такими, що змінюються, зовнішніми і внутрішніми умовами функціонування. Зовнішніми умовами є вимоги, що висуваються до агропромислового кластеру зовнішнім середовищем. Це, насамперед, норми, нормативи, обмеження, очікування, характеристики ринку, державне замовлення тощо. Внутрішні умови характеризуються організаційними витратами, що залежать від умов взаємодії учасників кластеру (витрати на їх взаємодію, а також на організацію та координацію цієї взаємодії – число зв'язків, інформаційне навантаження тощо).

Задача управління структурою агропромислового кластеру формулюється як задача пошуку структури або набору структур, яка б при обмеженні задоволення кластером зовнішнім вимогам: 1) мінімізувала організаційні витрати кластеру; 2) максимізувала потенціал, який відображає в агрегованому виді переваги учасників кластеру і/або інших суб'єктів.